

Ruciński, Henryk

„Bibliografia k dejinám Slovenska
(Literatura vydana do roku 1965)", opr.
Vendelin Jankovič, Anna Skorupová,
Bratislava 1997 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 89/2, 301-303

1998

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

R E C E N Z J E

Bibliografia k dejinám Slovenska (Literatura vydana do roku 1965), opr. Vendelin Jankovič i Anna Skorpová, Academic Electronic Press, Bratislava 1997, s. 781, nlb. 9.

Habent sua fata libelli. Historiografia słowacka, sięgająca połowy XVIII w., nie miała dotąd swojej bibliografii retrospektywnej. Istniały tylko bibliografie częściowe, ograniczone chronologicznie lub tematycznie. W pewnym sensie za odpowiednik takiej bibliografii można by uznać L'udovita Ritznera „Bibliografiu pisomnictva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konce r. 1900” t. I-VI (1929-1934), ale jak wskazuje tytuł, obejmuje ona całe piśmiennictwo słowackie do końca XIX w. oraz pomija pozycje obcojęzyczne na temat Słowacji, w tym tak dla niej ważne — w języku węgierskim. Stąd konieczność wydania retrospektywnej bibliografii historii Słowacji. Prace nad nią rozpoczęli Vendelin Jankovič i Anna Skorpová z inspiracji prof. Richarda Marsiny w Instytucie Historycznym Słowackiej Akademii Nauk od połowy lat sześćdziesiątych. W 1972 r. „Bibliografia” była gotowa do druku, a nawet dokonano pierwszej korekty. Ale wtedy wystąpił czynnik polityczny. „Normalizatorom” z 1968 r. nie spodobało się wiele nazwisk autorów dzieł historycznych, objętych zakazem publikacji, skazanych na niebyt, i dystrybucję „Bibliografii” wstrzymano.

Stosunki polityczne uległy zasadniczej zmianie po tzw. aksamitnej rewolucji w listopadzie 1989 r. Wtedy jednak (nie bez znaczenia był tu też rozpad federacji czesko-słowackiej) zabrakło środków na dalsze prace wydawnicze. Patronat nad wydaniem „Bibliografii” przejęła jednak Książnica Uniwersytecka w Bratysławie, a Instytut Historyczny SAV znalazł sponsorów, którzy wsparli akcję wydawniczą.

Bibliografia zawiera 18 274 tytuły książek i artykułów, w tym niektóre na CD-ROM.

Wydawcy zdają sobie sprawę, że „Bibliografia”, powstała przed ponad trzydziestu laty, powinna być dziś oparta na odmiennych koncepcjach, potrzebne byłyby zmiany i uzupełnienia. Wszystko to wymagałoby jednak dodatkowego nakładu pracy i znacznych środków finansowych i w efekcie czas wydania „Bibliografii” uległby wydłużeniu. Dlatego zdecydowano pozostawić ją w formie z okresu jej powstawania, aby udostępnić osobom zainteresowanym historią Słowacji, zarówno Słowakom, jak i czytelnikom zagranicznym, tak niezbędne narzędzie wglądu w całość twórczości historycznej odnoszącej się do Słowacji do 1965 r.

Szczególną trudność przy sporządzaniu bibliografii historiografii słowackiej powodował fakt, że Słowacy, poza krótkimi okresami, nie mieli własnej państwowości. Do 1918 r. Słowacja była częścią Królestwa Węgierskiego, następnie stanowiła człon (nierówny) federacji czesko-słowackiej, poza okresem lat 1939-1945 (niezależność zresztą ograniczona). Kryterium narodowości nie pokrywa się z kryterium granic państwowych, a ponadto od trzech stuleci trwał proces emigracji Słowaków z terytoriów zamieszkałych przez nich w zwartej masie. Dokładniejsze śledzenie dziejów tej emigracji nie jest możliwe (szczególnie dla terenów o przewadze ludności węgierskiej) z braku danych i powodu procesów asymilacyjnych.

„Bibliografia” dzieli się na dwie główne części — ogólną i szczegółową. Na część ogólną składają się: problematyka z zakresu historii powszechnej, nauki pomocnicze historii, edycje źródeł, topografia, dzieje Europy Środkowej, dzieje Słowiańszczyzny, Węgier (w granicach sprzed układów

Kwestia cezury (1965 r.) została dostatecznie udokumentowana przez autorów „Bibliografii” we wstępie. Nie jest to jednak istotna przeszkoda w śledzeniu dalszych postępów w dziejach historiografii słowackiej.

„Bibliografia” obejmuje pozycje, które ukazały się do 1965 r. Co dalej? Mam przed sobą nr 1 rocznika XIV „Historického časopisu” z 1966 r., wydany przez Instytut Historyczny Słowackiej Akademii Nauk. Jest tu dział: Glosy — Bibliografia według podziału: Metodologia, Dzieje powszechne, Dzieje przedhistoryczne i niewolnictwo, Feudalizm, Kapitalizm, Dzieje nauki i techniki, Historia regionalna — Różne, który zawiera wszelkie prace (książki i artykuły, w tym sporo polskich), mogące zainteresować badacza dziejów Słowacji. Są to pozycje wydane w latach 1964, 1965, znane z autopsji, gdyż dział składa się z notatek recenzyjnych. Czasopismo wychodziło jako kwartalnik, później jako dwumiesięcznik, niedawno wróciło do postaci kwartalnika. Rozdział Glosy — Bibliografia powtarza się w każdym kolejnym numerze. Natomiast nr 4, kończący rocznik, zawiera ponadto podsumowanie bibliografii na temat szeroko pojętej historii Słowacji za cały rok. W roczniku następnym, XV za rok 1967, są już prace, które ukazały się w roku 1966.

Schemat Glos — Bibliografii ulegał zmianom. Po roku 1968 pojawił się potężny blok poświęcony marksizmowi — leninizmowi. W latach dziewięćdziesiątych tę makulaturę usunięto. Wcześniej epokę feudalizmu podzielono na średniowiecze i okres nowożytny 1526-1849, wydzielono też socjalizm. Są to jednak sprawy drugorzędne i czytelnik polski zainteresowany przeszłością Słowacji może śledzić (podobnie jak to było z „Kwartalnikiem Historycznym” w okresie międzywojennym) produkcję historiograficzną dotyczącą tego kraju po dziś dzień. Do 1992 r. „Historický časopis” był dostępny we wszystkich większych bibliotekach polskich zwłaszcza uniwersyteckich. W 1992 r. wiele z tych bibliotek wskutek załamania finansowego zaprzestało prenumeraty tego czasopisma. Wśród nich Biblioteka Narodowa w Warszawie. Obecnie sytuacja zdaje się polepszać. Oczywiście występuje tu niedogodność z powodu konieczności udawania się do określonej biblioteki, posiadającej „Historický časopis”. Niemniej pełne zebranie bibliografii na temat przeszłości Słowacji bez konieczności wyjazdu z kraju (sądzę, że poważniejsze biblioteki polskie zdołają zaopatrzyć się również w „Bibliografię k dejinám Slovenska”) jest możliwe.

Na zakończenie pewna uwaga. Głoska „ch” w alfabecie słowackim znajduje się po głosce „h”.

Henryk Ruciński

Bibliografie českých/československých dějin 1918-1995. Výběr knih, sborníků a článků vydaných v letech 1990-1995. Zpracovali Věra B ř e n o v á, Slavěna R o h l í k o v á, Oldřich T ů m a, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1997, svazek 1, s. XII, 419,2 nlb; svazek 2, Rejstříky, s. 148, 1 nlb.

Każdy historyk zainteresowany dziejami Czechosłowacji w XX wieku przyjmie z wdzięcznością to wydawnictwo, które obejmuje około 8 tys. pozycji książek i artykułów dotyczących rozmaitych aspektów najnowszej przeszłości Republiki (ewentualnie ziem czeskich), jakkolwiek można mieć pewne wątpliwości co do układu zebranego materiału oraz doboru uwzględnionych prac.

We wstępie pióra autorów bibliografii czytamy, że „kryterium selekcji była przede wszystkim dostępność literatury, zwłaszcza regionalnej, a nie jakość uwzględnionych prac”. Mogę zrozumieć, że autorzy nie chcieli ryzykować oceny merytorycznej wszystkich publikacji, gdyż byłoby to zadaniem nie tylko trudnym technicznie (wymagałoby przeczytania — choćby pobieżnego — zapewne przeszło 10 tys. książek i artykułów), lecz także merytorycznie (potrzebne byłyby kryteria ocen, nie tak łatwe do stosowania w praktyce). Jednakże rezygnacja z pozycji trudno dostępnych przynosi

trianońskich), Czechosłowacji i samej Słowacji. Wydawcy „Bibliografii” uzasadniają taki podział w przedmowie. Szczególnie dotyczy to wydawnictw źródłowych i regionów, w tym jednostek administracyjnych, sądowych grodowych, miejskich (prawa miejskiego) czy poszczególnych wsi.

Część szczegółową (chronologiczną) podzielono następująco: 1. Archeologia i okres przedhistoryczny do tzw. Państwa Samona; 2. Okres wczesnego feudalizmu (Wielkie Morawy — przybycie starych Madziarów nad Dunaj); 3. Okres od XI w. do 1526 r. (historiografia słowacka, czeska, węgierska a w pewnym sensie i austriacka przyjmują bitwę pod Mohaczem za cezurę między średniowieczem a historią nowożytną); 4. Lata 1526-1790 (śmierć Józefa II Habsburga); 5. Lata 1790-1848/49; 6. Lata 1850-1890; 7. Lata 1891-1914; 8. Pierwsza wojna światowa i powstanie republiki czesko-słowackiej 9. Republika Czechosłowacka; 10. Lata 1939-1945 (Republika Słowacka); 11. Lata 1945-1965. W poszczególnych rozdziałach przyjęto zasadę: baza — nadbudowa, od ogółu do szczegółów, porządek chronologiczny i ukazywanie przejawów życia od podstaw gospodarczych do sztuki i sportu. Wielokrotnie jednak trzeba było odstępować od tego schematu. Starano się też w miarę możliwości utrzymać porządek alfabetyczny.

Poszczególne pozycje wymienione w „Bibliografii” starano się poznawać z autopsji. Dotyczy to przede wszystkim prac w języku słowackim, w znacznej mierze czeskim i węgierskim. Wielokrotnie trzeba było korzystać z bibliografii retrospektywnych lub częściowych obcych w odniesieniu do dzieł niedostępnych bezpośrednio autorom „Bibliografii”. Stanowiło to około jednej piątej wymienionych w niej pozycji. Imiona (poza nielicznymi wyjątkami podane w całości) i nazwiska oraz tytuły dzieł i wydawnictw periodycznych podano w języku oryginału. Są tu jednak liczne błędy — dotyczy to w znacznej mierze pozycji w języku polskim. Skrótów periodyków starano się przedstawić w formie rodzimej (KwarHist — Kwartalnik Historyczny).

Integralną częścią „Bibliografii” jest kombinowany skorowidz (*register*), w którym zawarte są nazwiska poszczególnych autorów, postaci historycznych, którym poświęcone są odrębne pozycje, nazwy regionów i miejscowości oraz inne jednostki topograficzne, przy czym obowiązuje zasada — region i zjawiska odnoszące się do całego regionu oraz poszczególne jego miejscowości wraz z hasłami rzeczowymi (np. Spisz, sieć dróg na Spiszu — miejscowości spiskie, istniejące w nich cechy rzemieślnicze), oraz skorowidz rzeczowy w podwójnej formie — nazwy zjawiska, organizacji, obiektów, przedmiotów jako takich oraz przy hasłach topograficznych, gdy w odniesieniu do nich występują powyższe desygnaty. W sumie posługiwanie się skorowidzem jest dość skomplikowane, ale po przezwycięzeniu pewnych trudności oddaje on nieocenione usługi, zwłaszcza, że „Bibliografia” jest jednotomowa, co ogromnie ułatwia korzystanie z niej.

Wstępy, przedmowy, tytuły rozdziałów itp. podano również w języku angielskim.

Autorzy zdają sobie sprawę z wad i uchybień swego dzieła, do czego przyczyniła się walnie kilkudziesięcioletnia przerwa między jego opracowaniem a wydaniem. Przy pobieżnym przeglądzie „Bibliografii” stwierdziliśmy, że próżno tam szukać pozycji Martina Schwartnera „De scultetiis per Hungariam quondam obviis...”, Buda 1815, choć jest ona cytowana w pracach słowackich traktujących o instytucji sołectwa w Karpatach. Brak wydawnictwa „Árvamegyei almanach”, Dolny Kubin 1912, gdzie znajduje się cenny artykuł Matúša P a j d u š á k a na temat politycznej i etnograficznej sytuacji na Orawie w średniowieczu. „Almanach” znajduje się w Muzeum Tatrzzańskim w Zakopanem. Z polskich pozycji zabrakło Oswalda B a l z e r a, „O Morskie Oko”, 1906 oraz części II, „Materiałów źródłowych do dziejów osadnictwa Górnej Orawy” Władysława S e m k o w i c z a, Zakopane 1939. Prawda, że większość nakładu „Materiałów” zniszczyli Niemcy na początku II wojny światowej. Wydawnictwo to (cz. II) znają jednak i cytują historycy słowaccy (Andrej K a v u l j a k, Ján B e ň k o). Są też pomyłki w numeracji. Sándora D o m a n o v s k y' e g o cytuje się w Skorowidzu pod numerami 1585-86, a pod tymi numerami znajdują się przewodniki po Archiwum Państwowym w Koszycach, powstałe już po śmierci Domanovsky'ego. Podobnie praca Matúša Pajsušáka o Markuszowcach na Spiszu podana jest pod numerem 3493, pod którym jest inny tytuł. Na szczęście praca ta znajduje się pod następnym numerem (3494). Takich uchybień, zawinionych zarówno przez autorów „Bibliografii”, jak i przez drukarzy, można by znaleźć więcej.

Problemem jest niewielki nakład „Bibliografii”. W kilka miesięcy lub tygodni po zasygnalizowaniu mi przez słowackich przyjaciół ukazania się „Bibliografii” udało mi się w początkach października 1997 r. zakupić ostatni w Bratysławie jej egzemplarz.